

UDC 130.2:316

SELF-ORGANIZATION OF CULTURE: MODERN PARADIGM

Gotsalyuk Alla, Doctor of Philosophy,
Associate Professor of the Department of Cultural and Recreational Activities,
Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

The aim of this paper is to determine the modern paradigm of culture through the prism of its self-organization.

Research Methodology. Dialectical, analytical methods are used for elucidation of the mechanisms of self-organization of culture. the comparative method is used to reveal philosophical, axiological ideas about the self-organization of culture and its dynamics.

Results. The article deals with the issue of modern understanding of the culture of self-organization. Using a synergistic approach, culture has been studied as a complex, nonlinear, open, and dissipative system. Attention is drawn to the fact that the volatility and variability of the world are important factors in the self-organization of culture. In fact, a modern person is capable of surviving in a globalized society due to the ability to adapt to constant socio-cultural changes (new forms of culture) and to understand the possibilities of culture for self-organization.

Novelty. The scientific novelty consists in the fact that for the first time the issues of the modern paradigm of cultural self-organization have been researched.

The practical significance is determined by the novelty of this work lies in the formulation of the impact of certain socio-cultural values in the area. Theoretical understanding of values as elements of culture proves practical value of this research.

Key words: culture, self-organization of culture, nonlinear system, synergetics, social, dissipative system.

Надійшла до редакції 3.11.2017 р.

УДК 351.853 (094) (477:4) (045)

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ОХОРОНУ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПРОЦЕСИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ У КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІЙ СФЕРІ

Міщенко Марина Олексіївна, кандидат юридичних наук,
Інститут культурології, Національна академія мистецтв України, м. Київ
mishchenko_m@ukr.net

Проаналізовано стан та складові національного законодавства України про охорону культурної спадщини і той вплив, який воно чинить на процеси євроінтеграції у культурно-мистецькій сфері. Визначено, що належне нормативно-правове регулювання процесів, пов'язаних із охороною об'єктів національної культурної спадщини є однією з необхідних передумов формування адекватної культурної політики та подальшої інтеграції нашої держави до європейського гуманітарного простору.

Ключові слова: культурна спадщина, охорона культурної спадщини, інтеграція до європейського гуманітарного простору.

Постановка проблеми. Українська культура, як традиційна, так і сучасна, багатогранна і насичена, що не може залишитися поза увагою європейського співтовариства. Інтеграція нашої держави до європейського гуманітарного простору, як складова загальних євроінтеграційних процесів, неможлива без активного культурного співробітництва, міжнародних обмінів. З огляду на це, метою української держави має бути розробка культурної політики з урахуванням названих потреб, як на рівні загального розуміння її завдань, так і на рівні конкретних засобів для їх реалізації.

У контексті загальної проблематики, що виникає у зв'язку із залученням України до європейського гуманітарного простору, важливо однаковою мірою враховувати особливості культурної політики Європейського Союзу і, власне, українські потреби, які першочергово полягають у формуванні єдиного національного культурного простору як основи для суспільного єднання та збереженні національної культурної спадщини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання щодо охорони культурної спадщини України та міжнародного досвіду такої діяльності в зарубіжних країнах у різний час належали до кола наукових інтересів багатьох фахівців таких галузей, як культурологія та право, зокрема, В. Акуленка, Г. Андрес, Л. Прибеги, І. Лукашук, Т. Катаргіної, О. Гриценка й ін. Однак питання сучасних інтеграційних процесів у культурно-мистецькій сфері не були об'єктом спеціалізованих наукових досліджень у сфері охорони національних культурних надбань. Разом із цим, діяльність, пов'язана з охороною національної культурної спадщини, не може бути результативною без належного нормативно-правового регулювання, адже згідно ст. 1 Закону України

«Про охорону культурної спадщини», це, у першу чергу, система правових, а вже потім організаційних, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних та ін. заходів [5; 333].

Враховуючи вищевказане, *метою статті* є аналіз національного законодавства про охорону культурної спадщини та визначення того впливу, який воно чинить на загальні процеси євроінтеграції у культурно-мистецькій сфері України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важко не погодитися з твердженням, що збереження та актуалізація культурної спадщини є одним із головних пріоритетів цивілізованих країн, які вбачають у ній не лише каталізатор національного гуманітарного розвитку, але й медіатор міжкультурного діалогу [2; 33]. Цілком закономірно, що перш ніж визначати рівень, інтенсивність зазначеного впливу, варто охарактеризувати сучасний стан та складові національного законодавства про охорону культурної спадщини держави.

У ст. 66 Конституції України визначено, зокрема, що «кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки» [1; 141]. Це положення знаходить своє подальше відображення у галузевих та відомчих нормативно-правових актах, спрямованих на захист національних культурних надбань.

Базовим документом у сфері охорони національної культурної спадщини є вже згадуваний Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. Незважаючи на те, що з часу його ухвалення текст цього нормативно-правового акту змінювався 18 разів, він досі не повною мірою відповідає ратифікованим положенням міжнародного, зокрема, європейського, законодавства про охорону культурної спадщини.

Так, у Конвенції про охорону всесвітньої культурної спадщини, ухваленій Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй 16 листопада 1972 р. (ратифікована Указом Президії Верховної Ради від 4 жовтня 1988 р.), під «культурною спадщиною» розуміють III групи утворень – пам'ятки (твори архітектури, монументальної скульптури й живопису, елементи та структури археологічного характеру, написи, печери та групи елементів, які мають видатну універсальну цінність з точки зору історії, мистецтва та науки), ансамблі (групи ізольованих чи об'єднаних будівель, архітектура, єдність чи зв'язок із пейзажем яких є видатною універсальною цінністю з точки зору історії, мистецтва чи науки) та визначні місця (твори людини або спільні витвори людини й природи, а також зони, включаючи археологічні визначні місця, що є універсальною цінністю з точки зору історії, естетики, етнології чи антропології) [4; 22].

При цьому, у Законі України «Про охорону культурної спадщини» законодавець обрав інший спосіб при визначенні понятійного апарату, а саме, культурну спадщину було визначено як сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь, об'єктів культурної спадщини. Отже, щоб з'ясувати зміст поняття «культурна спадщина», слід першочергово визначити, що варто розуміти під поняттям «об'єкт культурної спадщини», а це певною мірою обтяжує розуміння зазначеної дефініції.

До поняття «об'єкт культурної спадщини» вищеназваним Законом (ст. 1) віднесено: визначне місце, споруду (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

Аналіз змісту цієї дефініції дає підстави для твердження, що до переліку об'єктів культурної спадщини здебільшого належать визначні нерухомі утворення, але водночас, у законі зроблено вказівку на те, що це також можуть бути і пов'язані з ними рухомі предмети, яким притаманні цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду та автентичність. З огляду на ці ознаки, можна зробити висновок, що за частиною з них, зокрема, вказівкою на те, що це рухомі предмети і їм притаманне художнє, історичне або наукове значення, деякі види рухомих культурних цінностей можуть належати до об'єктів культурної спадщини [3; 37].

Згідно положень Закону України «Про охорону культурної спадщини» (ст. 1), пам'яткою є об'єкт культурної спадщини, який внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, або об'єкт культурної спадщини, взятий на державний облік відповідно до законодавства, що діяло до набрання чинності цим Законом, до вирішення питання про включення (не включення) об'єкта культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України.

З наведеного визначення можна зробити висновок про взаємозв'язок об'єктів культурної спадщини та пам'яток як різновиду цих об'єктів. Однак має місце деяка невідповідність, а саме: пам'яткою може бути визнано об'єкт лише за умови його внесення до Державного реєстру

нерухомих пам'яток України, але ж до переліку об'єктів культурної спадщини можуть входити і пов'язані з ними рухомі предмети. Постає закономірне запитання: на якій підставі тоді ці рухомі предмети, навіть за умови їх пов'язаності з об'єктом культурної спадщини, можуть долучатися до Державного реєстру нерухомих пам'яток України? Це дозволяє констатувати, що поняття «пам'ятка» потребує певного розширення, щоб воно могло охопити не лише нерухомі предмети, а й рухомі.

Юридична відповідальність за діяння, що посягають на національну культурну спадщину, встановлюється нормами кримінального та адміністративного права.

Детальний аналіз положень чинного Кримінального кодексу України дозволив виявити наступні злочини, що посягають на об'єкти культурної спадщини або окремі їх види, зокрема, незаконне привласнення особою знайденого чи такого, що випадково опинилося у неї, чужого майна або скарбу, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність (ст. 193); контрабанда культурних цінностей (ч. 1 ст. 201); незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних чи підводних робіт на об'єкті археологічної спадщини (ч. 1 ст. 298); умисне незаконне знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ч. 2–5, ст. 298); знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (ст. 298¹).

У Кодексі України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за порушення вимог законодавства про охорону культурної спадщини (ст. 92) та порушення законодавства про Національний архівний фонд і архівні установи (ст. 921). Таким чином, уже на етапі визначення правових понять у сфері охорони культурної спадщини нашої держави виникає потреба розмежування/встановлення співвідношення між такими поняттями, як: «культурні цінності», «майно, яке має особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність», «об'єкт культурної спадщини», «об'єкт археологічної спадщини», «рухомі предмети, що походять із об'єктів археологічної спадщини», «пам'ятки», «культурна спадщина». Описана ситуація зовсім не характерна для міжнародного законодавства про охорону культурної спадщини, яке характеризується чіткістю і несуперечливістю формулювань, їх лаконічністю.

Що ж до співвідношення понять «культурні цінності», «об'єкт культурної спадщини» та «пам'ятка», то, попри всі складнощі й суперечності національного законодавства про охорону культурної спадщини, має місце взаємозв'язок цілого і частини, де окремі види культурних цінностей можуть бути як складовою пам'яток, так і складовою об'єктів культурної спадщини, а останні, своєю чергою, містять у собі пам'ятки. Зазначені проблеми дають підстави для пропозицій стосовно розширення змісту законодавчого поняття «пам'ятка» з тим, щоб воно могло містити в собі не лише нерухомі предмети, а й деякі види рухомих; зміни у визначенні законодавчого поняття «об'єкт культурної спадщини» – змінити поняття «рухомі предмети, пов'язані з об'єктами культурної спадщини» на «рухомі культурні цінності, пов'язані з об'єктами культурної спадщини».

Висновки. Отже, у ході дослідження питань, пов'язаних з українським законодавством про охорону культурної спадщини та його впливом на євроінтеграційні процеси у культурно-мистецькій сфері, з'ясовано наступне:

- до національного законодавства про охорону культурної спадщини належать не лише галузеві та відомчі нормативно-правові акти у сфері охорони культурної спадщини, а також деякі міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані державою;
- українське законодавство про охорону культурної спадщини у переважній більшості формувалося без урахування загальноприйнятих міжнародних стандартів у зазначеній сфері;
- той понятійний апарат, визначений у нормативно-правових актах пам'яткоохоронної сфери не повною мірою узгоджений, що призводить до суперечностей, зокрема, з міжнародними нормативно-правовими актами, для яких така ситуація не характерна;
- належне нормативно-правове регулювання процесів, пов'язаних з охороною об'єктів національної культурної спадщини є однією з необхідних передумов формування адекватної культурної політики та подальшої інтеграції України до європейського гуманітарного простору.

Список використаної літератури

1. *Конституція України від 28 черв. 1996 р.* (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. *Культурна політика України: національна модель у європейському контексті.* Аналітична доповідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Kul%5C_tura2012-6090f.pdf.

3. *Міщенко М. О.* Кримінально-правова охорона культурних цінностей в Україні : монографія / М. О. Міщенко. – Київ, 2016. – 192 с.
4. *Правова охорона культурної спадщини.* Нормативна база : зб. док. – [2-е вид.]. – Київ : ХІК, 2006. – 596 с.
5. *Про охорону культурної спадщини* : Закон України від 8 черв. 2000 р. (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 39.

References

1. *Konstytutsiia Ukrainy vid 28 cherv. 1996 r.* (zi zminyamy ta dopovnnenniamy) // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1996. – № 30.
2. *Kulturna polityka Ukrainy: natsionalna model u yevropeiskomu konteksti.* Analitichna dopovid [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu :http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Kul%5C_tura2012-6090f.pdf.
3. *Mishchenko M. O.* Kryminalno-pravova okhorona kulturnykh tsinnosteï v Ukraini : monohrafiia / M. O. Mishchenko. – Kyiv, 2016. – 192 s.
4. *Pravova okhorona kulturnoi spadshchyny.* Normatyvna baza : zb. dok. – [2-e vyd.]. – Kyiv : KhIK, 2006. – 596 s.
5. *Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny* : Zakon Ukrainy vid 8 cherv. 2000 r. (zi zminyamy ta dopovnnenniamy) // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2000. – № 39.

INFLUENCE OF NATIONAL LEGISLATION ON PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE ON PROCESSES OF EURO INTEGRATION IN SPHERES OF CULTURE AND ART

Mishchenko Maryna, Candidate of Law, Institute for culture research
National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv

The article analyzes the state and the constituents of national legislation of Ukraine concerning the protection of the cultural heritage and the influence that it renders on the processes of eurointegration in the spheres of culture and art.

It has been defined that the proper normatively-legal adjusting of the processes related to the guard of objects of national cultural heritage is one of necessary pre-conditions of forming of adequate cultural politics and further integration of our state to European humanitarian space.

Key words: cultural heritage, protection of cultural heritage, integration into the European humanitarian space.

UDC 351.853 (094) (477:4) (045)

INFLUENCE OF NATIONAL LEGISLATION ON PROTECTION OF CULTURAL HERITAGE ON PROCESSES OF EURO INTEGRATION IN SPHERES OF CULTURE AND ART

Mishchenko Maryna, Candidate of Law, Institute for cultural research
National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv

The aim of this research is to analyze the national legislation on the protection of the cultural heritage and to determine the impact of it on the general processes of European integration in the cultural and the artistic sphere of Ukraine.

Research methodology. In the process of working on the article the method of analysis, comparative and generalization were predominantly used.

Results. In the context of the issue of integration of Ukraine into European humanitarian space it is important to take into account the features of cultural politics of European Union, and actually Ukrainian interests that consists in forming of the only national cultural space as the bases for a public association and maintenance of national cultural heritage.

The fundamental normatively-legal act in the field of the guard of national cultural heritage is Law of Ukraine «On the guard of cultural heritage». Since its acceptance the verified normatively-legal act has been changed already eighteen times, it doesn't still answer the ratified position of international legislation concerning the protection of the cultural heritage properly.

Novelty. The Ukrainian legislation concerning the protection of the cultural heritage does not take into account the accepted international standards in the researched field in general.

The practical significance. The proper legislative providing of implementation of targets of national cultural heritage protection can be considered one of the necessary pre-condition of forming of adequate cultural politics and further integration of our state into European humanitarian space.

Key words: cultural heritage, protection of cultural heritage, integration into the European humanitarian space.

Надійшла до редакції 1.11.2017 р.